

INTERVIU SU AB „Ignitis grupė“

SOCIALIAI ATSAKINGI PIRKIMAI – MISIJA (NE)ĮMANOMA? AB „IGNITIS GRUPĖ“ PATIRTIS

2023 m. sausio 1 d. įsigaliojus Lietuvos Respublikos [viešųjų pirkimų įstatymo](#) (toliau – VPĮ) 17 straipsnio 2 dalies 5 punkto ir [Lietuvos Respublikos pirkimų, atliekamų vandentvarkos, energetikos, transporto ar pašto paslaugų srities perkančiųjų subjektų, įstatymo](#) (toliau – PĮ) 29 straipsnio 2 dalies 5 punkto pakeitimams, kurie nustatė, kad pirkimų vykdytojai turi siekti, jog įsigyjant prekes, paslaugas ar darbus būtų prisidedama prie socialinių klausimų sprendimo, buvo suteiktas postūmis **socialiai atsakingų pirkimų** (toliau – SAP) vykdymui. Tačiau ir pirkimų vykdytojams, ir tiekėjams kyla nemažai klausimų. Ar kažkas bando tuos mistinius SAP vykdyti? Gal tų SAP galima išvengti ir nereikia nieko daryti? Gal kažkas kitas tai atliks, o aš kada nors? Ką reikėtų pakeisti jau sukurtuose procesuose ar aprašytose procedūrose?

Kad būtų lengviau išdrįsti žengti link SAP vykdymo, Viešųjų pirkimų tarnybos (toliau – Tarnybos) Darniųjų pirkimų skyrius pristato įkvepiančią praktiką. **Apie nueitą kelią keičiant tiek įsigalėjusias pirkimų iniciatorių nuostatas, tiek siekiant optimizuoti socialinius aspektus viešųjų pirkimų procesuose bei jau įgytą patirtį papasakojo AB „Ignitis grupė“ (toliau – Grupė) Darniųjų pirkimų procesų vadovė Livija Šepetytė, darniųjų pirkimų ekspertė, atsakinga už darniųjų pirkimų vystymą ir palaikymą Grupės lygiu.**

Gal galėtumėte pristatyti trumpai Grupės tvarumo politiką bei nustatytus tikslus siekiant tvarumo.

Pagrindinis mūsų siekis yra sukurti 100 procentų žalią ir saugią energetikos ekosistemą dabarties ir ateities kartoms. Grupės veiklose taikome aukštus aplinkosaugos, socialinės atsakomybės, verslo etikos ir valdysenos standartus, šitaip siekdami užtikrinti, kad mūsų veiklos būtų vystomos vadovaujantis tvariomis verslo praktikomis. Kasmet įvykdome apie 4 tūkstančius viešųjų pirkimų ir pirkimų (VPĮ ir PĮ reguliuojamų prekių, paslaugų, darbų pirkimų (toliau – pirkimai)), kurių bendra vertė daugiau nei 1 mlrd. Eur. Taigi, per pirkimus galime daryti didžiulį poveikį darnumui ne tik Grupės viduje, bet ir kitiems tiekimo grandinės dalyviams. Dar 2020 m. darnaus vystymosi principų taikymą pradėjome integruoti į savo procesus ir iškėlėme sau tikslą – reikšmingai padidinti darniųjų pirkimų vykdymą Grupėje. Darniųjų pirkimų vykdymo reikalavimų, praktikų, pavyzdžių bei jų taikymo procesuose sistema tapo Grupės darniųjų pirkimų modeliu, kuris apima žaliuosius pirkimus, socialiai atsakingus pirkimus ir inovatyvius pirkimus. Šis modelis nuolat vystomas ir tobulinamas.

Ar Grupė yra nustačiusi tikslus, susijusius su SAP?

Pirmiausia, siekiame išgryninti ir taikyti kokybiškus, ne formalius, SAP kriterijus. Tai tęstinis tikslas. Šiais metais turime lūkestį turėti ne mažiau nei 35 proc. SAP pirkimų (pagal vertę).

Siekdami, kad pirkimus inicijuojantiems ir vykdančiams darbuotojams būtų aišku, kokie yra galimi socialiniai kriterijai, kaip juos tinkamai aprašyti pirkimo dokumentuose, kaip juos patikrinti, sukūrėme pagalbinį įrankį – socialinių kriterijų katalogą.

Gal galite plačiau pasidalinti apie SAP vykdymą Grupėje? Žinoma, kad Grupė dar iki 2023 m. sausio 1 d. įsigaliojusių nuostatų dalį savo vykdomų pirkimų priskirdavo socialiai atsakingiems pirkimams. Ar SAP buvo laikomi tik tie pirkimai, kurie atitikdavo VPĮ ir PĮ nustatytas rezervuotų pirkimų sąlygas?

Nors Tarnyba kartu su kitomis institucijomis tik 2023 m. parengė Socialiai atsakingų pirkimų gaires (toliau - Gaires) ir jose pateikė rekomenduojamus socialinius kriterijus bei rekomendacijas SAP vykdymui, Grupės darniųjų pirkimų modelio atšaka – Socialiai atsakingų pirkimų modelis (toliau – SAP modelis) pradėtas taikyti Grupės vykdomuose pirkimuose nuo 2022 m.

SAP buvo laikomi ne tik tokie pirkimai, kurie atitikdavo VPĮ ir PĮ nustatytas rezervuotų pirkimų sąlygas, tačiau taip pat ir pirkimai:

- 1) kuriuose taikomi socialiniai kriterijai / reikalavimai. Socialiniai kriterijai nustatomi pagal pavyzdinį socialinių kriterijų sąrašą (katalogą), kuris fokusuojasi į socialines sritis ir kurios apima skirtingus socialinius aspektus;
- 2) kuriuose keliamas reikalavimas, kad tiekėjas nebūtų padaręs pažeidimų socialinės teisės ir (ar) darbo teisės srityse ir dėl to įgijęs tiekėjo pašalinimo pagrindą.

Šiais metais atnaujinome SAP modelį – palikome galimybę papildomai taikyti tiekėjo pašalinimo pagrindus dėl socialinės teisės ir (ar) darbo teisės pažeidimų, tačiau pirkime nustačius tik šį kriterijų pirkimas nelaikomas socialiai atsakingu pirkimu. Nors SAP modelio taikymas Grupėje reikalauja periodinio pirkimus inicijuojančių bei vykdančių darbuotojų švietimo, praktinių įrankių rengimo, dokumentų formų adaptavimo bei pastangų subalansuojant darnumo ir kitus prioritetus konkrečiame pirkime, galime pasidžiaugti, kad jis prisidėjo prie socialinės atsakomybės temos plėtojimo Grupės tiekimo grandinėje ir paskatino socialiai atsakingų pirkimų vykdymą. 2023 m. Grupėje taikomas SAP modelis buvo įvertintas ir

paskelbtas vienu iš nugalėtoju Lietuvos Respublikos ekonomikos ir inovacijų ministerijos kartu su Tarnyba organizuojamuose Efektyviausių pirkimų rinkimuose „Geriausios vadybinės praktikos“ kategorijoje.

Papasakokite plačiau apie socialinių kriterijų katalogą. Kodėl ir kaip jis buvo kuriamas? Ar kurdami šį katalogą pasinaudojote Gairėse rekomenduojamais socialiniais kriterijais?

Viena iš galimybių įvykdyti SAP yra pirkime taikyti socialinius kriterijus. Siekdami, kad pirkimus inicijuojantiems ir vykdantiems darbuotojams būtų aišku, kokie yra galimi socialiniai kriterijai, kaip juos tinkamai aprašyti pirkimo dokumentuose, kaip juos patikrinti, sukūrėme pagalbinių įrankių – socialinių kriterijų katalogą. Tai yra išsamus pavyzdinių socialinių kriterijų sąrašas, kuriame pateiktos tiek socialinių kriterijų formuluotės, tiek šių kriterijų patikrinimo būdai ir galimi įrodymai, taip pat pateiktos rekomendacijos, kada ir kur tikslinga nustatyti vieną ar kitą socialinį kriterijų (pavyzdžiui, kaip ekonomiškai naudingiausio pasiūlymo kainos ar sąnaudų ir kokybės santykio kriterijų, kaip sutarties vykdymo sąlygą), kokie atitiktį reikalavimams įrodantys dokumentai galės būti tikrinami pirkimo procedūrų metu, o kurie – po sutarties pasirašymo, sutarties vykdymo metu ir kt. Socialinių kriterijų katalogo pagalba taip pat užtikriname vieningą Grupės praktiką vykdant SAP. Socialinių kriterijų kataloge taip pat pateiktos ir pavyzdinės tiekėjų klausimynų formos, naudotinos vykdant rinkos analizes. Jų metu siekiame įvertinti rinkos galimybes, kad pirkimuose galėtume pasirinkti tinkamus socialinius kriterijus bei užtikrintume reikalingų produktų įsigijimą.

Dalis Gairėse rekomenduojamų kriterijų jau buvo mūsų SAP modelio dalis, pavyzdžiui, sąžiningos prekybos kriterijus, sąžiningo darbo užmokesčio mokėjimo kriterijus, remiamų asmenų įdarbinimo kriterijus ir rezervuota teisė dalyvauti pirkimuose. Mums nauji Gairėse nurodomi socialiniai kriterijai didžiąja dalimi integruoti į mūsų taikomą socialinių

kriterijų katalogą.

Gairėse informacija pateikiama aiškiai, suprantamai ir, svarbiausia, pagrįsta faktais ir duomenimis, todėl aišku, kodėl vienas ar kitas kriterijus yra svarbus ir kokią pridėtinę vertę gali kurti visuomenei.

Taigi, socialinių kriterijų katalogas apima tiek rekomenduojamus Gairėse, tiek mūsų sukurtus socialinius kriterijus, kurie yra skirstomi į pagrindines penkias socialines sritis: darbo sąlygos, darbuotojų sauga ir sveikata, žmogaus teisės, verslo etika ir valdysena ir prieinamumas ir tinkamumas visiems naudotojams.

Suprantama, kad socialinių kriterijų kataloge nurodomų kriterijų sąrašas nėra baigtinis, atsižvelgiant į konkretų pirkimo objektą, gali būti sukuriami ir pritaikomi nauji kriterijai.

Socialinius kriterijus dažniau taikote perkant prekes, paslaugas ar darbus?

Dažniausiai socialinius kriterijus taikome paslaugų ir darbų pirkimuose, tačiau ir prekių pirkimuose ieškome būdų, kaip juos pritaikyti. Prekių pirkimuose taikomas, pavyzdžiui, sąžiningos prekybos reikalavimas dėl „Fairtrade“, „Rainforest Alliance“ ar „Utz Certified“ ženklinimo. Konkrečiame prekių pirkime vertiname paslaugų komponentus, pavyzdžiui, įrangos paruošimo, montavimo, logistikos. Jei tokie paslaugų elementai yra reikšmingi pirkime – taikome socialinius kriterijus.

Kaip įmonės darbuotojus (pirkimų iniciatorius) pasiekia informacija apie darniuosius pirkimus ir su jais susijusius Grupės tikslus?

Pirkimų iniciatoriams ir pirkimų vykdytojams visa reikalinga informacija apie darniuosius pirkimus yra pateikiama vidinėje Grupės svetainėje, kurioje sukurtos skiltys žaliesiems ir socialiai atsakingiems pirkimams. Taigi, visa metodinė medžiaga, įrankiai, mokymų įrašai pasiekiami vienoje platformoje. Esant pakeitimams ar atnaujinimams, siunčiame informacinius pranešimus elektroniniu paštu. Taip pat organizuojame mokymus skirtingais formatais – vykdomi „gyvi“ ir nuotoliniai pristatymai, klausimų – atsakymų sesijos bei rengiamos praktinės dirbtuvės su užduotimis mokymų dalyviams.

Labai svarbus pirkimų iniciatorių ir vykdytojų komunikacijos kanalas yra darniųjų pirkimų konsultacijos, kurių metu kolegos ir darniųjų pirkimų ekspertė sprendžia iškilusius klausimus.

Jūsų nuomone, ar Grupės iniciatoriai ir (ar) pirkimų procese dalyvaujantys asmenys yra pasirengę socialinių kriterijų įtraukimui į pirkimus? Kaip vertintumėte tiekėjų pasirengimą SAP vykdymui?

Pasitaiko abejojančių, kitus prioritetus pirkimuose iškeliančių darbuotojų, pasikartojančių klausimų, tačiau svarbiausia, kad Grupės viduje vyksta dialogas darnumo svarbos tema. Pokyčiams pirkimų sistemoje reikia laiko ir ilgo nuoseklaus darbo.

Tiekėjai taip pat turi savo įžvalgų ar net prieštaravimų, tačiau supranta, kad taip, kaip buvo anksčiau, jau nebus ir reikės prisitaikyti. Didelį poveikį tiekėjų elgsenai ir sprendimams daro ir jų konkurentų pažanga.

Suprantame, kad reikės laiko, kol pirkimuose gebėsime pritaikyti kompleksinius socialinius kriterijus, kol ne tik mes, bet ir rinka bus tam pasiruošusi. Svarbu, kad per rinkos analizes, derybas, viešą komunikaciją vyktų dialogas su tiekėjais tiek dėl Grupės poreikių, tiek dėl galimybių, susiderinant į progresą nukreiptus žingsnius.

Kokias priemones naudojate viešųjų pirkimų procese, nustatant socialinius kriterijus? Ar prieš nustatant konkrečius socialinius kriterijus vykdoma rinkos analizė? Kaip vertintumėte tiekėjų aktyvumą teikiant pastabas dėl socialinių kriterijų?

Socialinio kriterijaus pasirinkimas prasideda nuo perkamo objekto, atsižvelgiama, kas yra perkama, koks sektorius teikia paslaugą ar atlieka darbus. Anksčiau jau pristatyto Socialinių kriterijų katalogo pagalba nustatome galimus socialinius kriterijus. Tuomet, naudojantis rinkos analizės šablonu, parengiame klausimyną tiekėjams, kuriame prašome nurodyti, kokius aplinkosauginius ir socialinius kriterijus tiekėjas galėtų atitikti, ieškome informacijos viešai prieinamuose šaltiniuose, potencialių tiekėjų internetinėse svetainėse ir kt. Atsižvelgiant į surinktą informaciją ir potencialių tiekėjų pateiktus atsakymus – nustatome socialinius kriterijus pirkime.

Nevykdyti rinkos analizės dėl socialinių kriterijų – rizikinga, ypač tokiuose pirkimuose, kur turime ribotą informaciją apie potencialius tiekėjus. Neapdairus socialinių kriterijų iškelimas gali lemti nesėkmingas pirkimo procedūras.

Manome, kad ir kiti pirkimų vykdytojai pritartų, jog tiekėjų aktyvumas rinkos analizės metu yra iššūkis. Viliamės, kad ši situacija atkartoja žaliųjų pirkimų pradžią, kai tiekėjai nežinojo, apie ką yra aplinkosauginiai reikalavimai ir žalieji pirkimai, kurį laiką ignoravo naujoves. Situacija pamažu keičiasi į gerąją pusę, todėl tikimės, kad vis daugiau tiekėjų dalyvaus ir rinkos analizėse, ir socialiai atsakinguose pirkimuose, kad drąsiai teiks pasiūlymus ir kurs dar konkurencingesnę rinką.

Ar dažnai taikote daugiau nei vieną socialinį kriterijų pirkimuose? Ar esate taikę daugiau nei du socialinius kriterijus konkrečiame pirkime?

Atsižvelgiant į rinkos galimybes ir pasiūlą – stengiamės nustatyti bent vieną socialinį kriterijų. Pastebime, kad formuojasi kelios praktikos –

nustatomi socialiniai kriterijai kaip sutarties vykdymo sąlygos ir tuomet papildomai kaip ekonomiškai naudingiausio pasiūlymo kainos ar sąnaudų ir kokybės santykio kriterijus. Arba, jeigu atlikus rinkos analizę, įvertinama, kad tam tikri socialiniai aspektai tiekėjams yra nauji, nustatomas reikalavimas kaip ekonomiškai naudingiausio pasiūlymo kainos ar sąnaudų ir kokybės santykio kriterijus ir tokiu būdu, neribojant konkurencijos, rinka supažindinama su SAP.

Kaip vykdoma socialinių kriterijų taikymo priežiūra sutarties vykdymo metu? Ar sulaukiate atgalinio ryšio iš tiekėjų ir (ar) Grupės atsakingų už sutarties vykdymą asmenų? Kokius iššūkius matote vykdant SAP sutartis?

Socialinių kriterijų taikymo priežiūra sutarties vykdymo etape užtikrinama analogiškai kaip ir kitų pirkimo sutarties reikalavimų, nustatytų pirkimo objektui ir (ar) tiekėjui – viso sutarties vykdymo metu už sutartį atsakingi asmenys prižiūri, kad sutartinių reikalavimų būtų laikomasi tinkamai.

Kadangi nemaža dalis socialinių kriterijų gali būti realizuoti tik pasirašius sutartį arba sutarties vykdymo metu – atsiranda praktinių iššūkių, kiek ir kaip bus įsitikinta faktiniu atitikimu reikalavimui, kaip elgtis nustačius neatitikimą, kokios poveikio, ištaisymo priemonės galimos, kokie sprendiniai galimi, jei reikalavimai netenkinami iš dalies. Pavyzdžiui, ar sutarties savininkas, atsakingas už sutarties vykdymo priežiūrą, galės tinkamai įvertinti tiekėjo pateiktus Šeimos ir darbo įsipareigojimų derinimo priemonės pagrindžiančius dokumentus sutarties vykdymo metu, ar tiekėjas laiku pateiks periodines ataskaitas apie reikalavimų įgyvendinimą (o jeigu ne, ar sutarties savininkas – laiku kreipsis į tiekėją, kad gautų šiuos įrodymus). Tais atvejais, kai sudaroma ilgalaikė sutartis su tiekėju, sutarties savininkas yra atsakingas įvertinti tiekėjo

pateikiamas ataskaitas, arba, pavyzdžiui įsitikinti, jog sutarties vykdymo metu tiekėjo turima sutartis su psichologines paslaugas teikiančia įmone galioja. Be abejo, visada išlieka rizika dėl pateiktų dokumentų tikrumo ir patikimumo.

Siekiant, kad praktikoje būtų patogiau taikyti darniųjų pirkimų reikalavimų priežiūrą ir kontrolę, sukūrėme atskirą sutarties priedą, kuriame aprašomi aplinkosauginiai ir socialiai atsakingų pirkimų reikalavimai bei sutarties vykdymo metu tiekėjo teikiami atitiktį įrodantys dokumentai. Šis procesas padeda sutarties savininkui „nepamesti“ keltų reikalavimų pirkimo objektui.

Sutarties savininkams tenka pakankamai didelis neapibrėžtumas dėl socialinių kriterijų priežiūros (periodiškumo, neatitikimų valdymo ir pan.), tačiau tikimės, kad augant mūsų patirčiai palaipsniui šį neapibrėžtumą galėsime sumažinti.

Siekiant, kad praktikoje būtų patogiau taikyti darniųjų pirkimų reikalavimų priežiūrą ir kontrolę, sukūrėme atskirą sutarties priedą, kuriame aprašomi aplinkosauginiai ir socialiai atsakingų pirkimų reikalavimai bei sutarties vykdymo metu tiekėjo teikiami atitiktį įrodantys dokumentai. Šis procesas padeda sutarties savininkui „nepamesti“ nustatytų reikalavimų pirkimo objektui.

Ar socialiniai kriterijai orientuoti į Grupės darbuotojus ar (ir) į tiekėjo darbuotojus, vykdančius viešojo pirkimo sutartis?

Socialiniai kriterijai pirkimuose yra orientuoti į tiekėjo tiesiogiai sutartį vykdančius darbuotojus arba į pirkimo objektą. Dalis mūsų pačių sukurtų socialinių kriterijų buvo paremti mūsų Grupėje taikoma darbuotojų socialinės atsakomybės praktika, pavyzdžiui, darbuotojų įtrauktimi į savanorystės veiklas darbdavio sąskaita.

Ar derinate žaliuosius ir (ar) socialinius, ir (ar) inovatyvius pirkimus konkrečiame pirkime?

Tikriausiai pritarсите, kad tarp inovatyvių pirkimų ir žaliųjų bei socialiai atsakingų pirkimų negalime dėti lygybės ženklo, nes šių darniųjų pirkimų sričių metodologinis pagrindas yra skirtingas. Ne kiekvienas organizacijos pirkimas gali būti inovatyvus pirkimas. Tačiau žalieji pirkimai ir socialiniai pirkimai gali puikiai būti derinami kartu. Grupės darniųjų pirkimų modelis fokusuojasi į šių dviejų darniųjų pirkimų atšakų suderinimą ir sinergiją – naudojamas vienas įrankis kriterijų nustatymui, tiekėjų apklausų formos apima tiek žaliuosius, tiek ir socialinius aspektus.

Gal galite pasidalinti, kuris (–ie) socialinis (–iai) kriterijus (–ai) dažniau taikytas (–i) Jūsų pirkimuose?

Dažnai taikomas šeimos ir darbo įsipareigojimų derinimo priemonių kriterijus, lyčių lygybės ir nediskriminavimo kitais pagrindais principų įgyvendinimas, prekėms taikomas sąžiningos prekybos reikalavimas. Kiti pasikartojantys socialiniai kriterijai yra mūsų pačių kurti, pavyzdžiui, reikalavimas dėl savanorystės veiklų, papildomas sveikatos draudimas ir kt. Bandome taikyti sąžiningo darbo užmokesčio socialinį kriterijų, siekiant jo platesnio taikymo, tačiau šio kriterijaus taikymas praktikoje yra sudėtingas.

Ką patartumėte kitiems pirkimų vykdytojams, norintiems vykdyti SAP?

Investuokite į socialinės atsakomybės temų sklaidą tiek įmonės viduje, tiek savo tiekimo grandinėje.

Svarbu nebijoti neapibrėžtumo, nesiekti tobulumo ir tiesiog bandyti vykdyti socialiai atsakingus pirkimus.

Nenuvertinkite pasiruošimo pirkimui etapo ir ypač rinkos analizės svarbos. Tik tinkamai pasiruošus pirkimo procedūroms galima tikėtis sėkmingo rezultato. Kalbėkitės su rinkos dalyviais, iš anksto komunikuokite savo poreikius, kad rinka galėtų pasiruošti.

Pasinaudosime proga paminėti, kad Gairės yra puikus pirmas žingsnis kiekvienai organizacijai siekiant pradėti vykdyti SAP. Rekomenduojame skaityti, analizuoti, susikurti sistemą, kurią būtų patogu naudoti pirkimų iniciatoriams ir pirkimų vykdytojams.

- Nenuvertinkite pasiruošimo pirkimui etapo ir ypač rinkos analizės svarbos. Tik tinkamai pasiruošus pirkimo procedūroms galima tikėtis sėkmingo rezultato.
- Svarbu nebijoti neapibrėžtumo, nesiekti tobulumo ir tiesiog bandyti vykdyti socialiai atsakingus pirkimus.

